

ЗБІЛЬШЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ ГРОМАДЯН ВНАСЛІДОК РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Заглада В. М.,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії та політології

Житомирського державного університету імені Івана Франка

ORCID ID: 0000-0003-0709-6079

e-mail: zahlada-v@zu.edu.ua

У статті проаналізовано вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на зростання політичної участі громадян у сучасному суспільстві. Підкреслено, що цифрові інструменти – соціальні мережі, онлайн-петиції, електронні консультації та інші форми е-демократії – розширюють можливості громадян впливати на політичні процеси, сприяють мобілізації суспільства, підвищують прозорість влади й активізують громадянське самовираження.

Досліджено поняття політичної участі у контексті представницької та партисипативної демократії, наголошено на ролі електронної участі як інструменту інклюзивного та відкритого врядування. Розглянуто досвід України у впровадженні ІКТ у політичне життя: зокрема, аналізується динаміка користування інтернетом, популярність петицій, зміни в інформаційному середовищі, участь громадян у воєнний час.

Увага також приділяється як перевагам цифрової участі – мобільність, оперативність, доступність, нові канали комунікації, так і її ризикам – цифрова нерівність, кіберзагрози, анонімність та маніпуляції. Обґрунтовано, що ІКТ автоматично не гарантують широку політичну залученість, але є потужним інструментом для вже активних громадян. У підсумку підкреслюється необхідність формування цифрових компетентностей, вдосконалення правової бази та зміцнення довіри до онлайн-інструментів демократії.

Ключові слова: політична участь громадян, інформаційна демократія, електронне урядування, інформаційно-комунікаційні технології, соціальні мережі, цифрові інструменти е-демократії.

Постановка проблеми. У сучасному світі розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) суттєво трансформує політичні процеси та змінює способи взаємодії громадян з владними структурами. Завдяки таким інструментам, як соціальні мережі, онлайн-платформи для голосування, петиції, форуми та інші цифрові засоби комунікації, громадяни отримують нові можливості для участі у політичному житті. Це сприяє посиленню громадянського суспільства, зростанню прозорості влади та підвищенню рівня політичної свідомості населення.

Особливо актуальним це питання стає у контексті демократизації суспільства, коли ІКТ виступають засобом активізації участі молоді, жителів віддалених територій та соціальних груп, які традиційно мали обмежений доступ до політичного процесу. У той же час, використання ІКТ супроводжується низкою викликів, серед яких – інформаційна безпека, дезінформація, маніпуляція громадською думкою та цифрова нерівність.

Таким чином, дослідження впливу ІКТ на політичну участь громадян є вкрай актуальним для розуміння механізмів сучасної демократії, формування ефективної державної політики та розвитку інструментів електронного урядування. Аналіз цього процесу дозволить не лише виявити нові можливості для активізації громадянської участі, але й запропонувати шляхи подолання ризиків, пов'язаних з цифровізацією політичної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній політичній науці існує ціла низка концепцій та теорій інформаційного суспільства та інформаційної демократії. В Україні предметне поле наукових досліджень у рамках означеної проблематики на сьогодні в стадії активного формування. Так, представлені наукові розвідки щодо тенденцій, проблем та перспектив розвитку інформаційної демократії в Україні в умовах соціально-економічної та політичної нестабільності (А. Митко,

О. Слободяник); особливостей розвитку та упровадження електронної демократії (Е. Войнова, Н. Грицяк, В. Крижанівська, Л. Малишенко); інформаційно-комунікаційних чинників впливу на суспільно-політичні відносини (Т. Бельська, О. Гриценко, М. Закіров, Т. Костецька, Д. Товмаш); перспективи молоді у цифровому суспільстві (Дж. Біннер, В. Хайнц, Я. Охме) та ін. Проте досі не знайшла свого ґрунтового наукового розвитку проблема становлення інформаційної форми демократії, що заснована на теорії інформаційного суспільства М. Кастельса і виникає у країнах, які досягли вагомих успіхів у формуванні мережевого суспільства.

Теоретико-методологічною основою даного дослідження є теорія інформаційного суспільства М. Кастельса. Це загальна теорія, яка є фундаментальною для розуміння того, як інформаційні потоки та мережеві структури змінюють організацію суспільства, включно з політичною сферою.

Метою статті є з'ясування ролі та тенденцій використання ІКТ у процесі розв'язання соціально-політичних і гуманітарних проблем нашої держави.

Виклад основного матеріалу. Поняття «політична участь громадян» в науковій літературі та суспільному просторі трактується по-різному. У широкому (неспецифічному) розумінні політична участь охоплює всі дії громадян, які не є професійною політичною діяльністю, але мають на меті вплив на політичну систему. До таких форм участі належить, зокрема, участь у виборах на різних рівнях та референдумах; участь у діяльності політичних партій та громадських організаціях, участь в опитуваннях громадської думки тощо (Divjak, 2014). У вузькому сенсі політична участь трактується через призму партисипативної демократії, що передбачає активне залучення громадян не лише до виборів, але й до формування політичних рішень, їх реалізації, а також контролю за діями органів влади та посадовців (Климчук, 2012, с. 74).

Під електронною участю розуміється процес залучення громадян за допомогою ІКТ в розробку політики, прийняття рішень, розробку і надання послуг із тим, щоб зробити їх спільними, інклюзивними та дорадчими. Електронна участь забезпечується двосторонньою електронною взаємодією суб'єктів владних повноважень і громадянського суспільства із застосуванням відповідних ІКТ та кібернетичного простору за прозорими процедурами.

Однією із тенденцій, що дає надію на можливість реконструкції демократії в інформаційному суспільстві, за теорією М. Кастельса, є посилення політичної участі та горизонтальної комунікації між громадянами за допомогою електронних засобів. Дійсно, доступ до інформації в режимі онлайн і комп'ютерно-опосередкована комунікація сприяють поширенню та пошуку інформації, взаємодії та автономним дебатам, оминаючи контроль ЗМІ. Індикативні референдуми з різноманітних питань можуть стати корисним інструментом, якщо їх використовувати з обережністю. Громадяни отримують змогу формувати і формують свої власні політичні та ідеологічні погляди, обходячи встановлені політичні структури, створюючи таким чином гнучке, адаптоване політичне поле (Castels, 2010, р. 415). Проте науковець зауважує, що з одного боку, у разі, якщо електронна форма демократичної політики стане важливим інструментом дебатів, репрезентації та прийняття рішень, це, безперечно, інституціоналізує «афінську демократію» як на національному, так на міжнародному рівні. Тобто, це означатиме, що відносно незначне коло освіченої та заможної еліти в кількох країнах чи містах матиме доступ до надзвичайного інструменту інформації та участі в політичному житті, тоді як широкі неосвічені маси світу або країни опиняться виключеними з нового демократичного ядра, як це було з рабами на початку демократії в класичній Греції. З іншого боку, он-лайн політичні інструменти можуть підштовхнути до певної міри індивідуалізації політики та суспільства, в якому інтеграція, консенсус та інституційна розбудова стануть важкодоступними (Castells M., 2010, р. 416).

Дослідниця Л. Малишенко (2009, с. 8) вважає, що використання ІКТ та інформаційної інфраструктури для розвитку й посилення демократичних інститутів і розширення участі громадян у суспільній та політичній діяльності становить суть «електронної демократії». Вона є таким видом суспільного та державного устрою, при якому використання електронних комунікаційних засобів, таких як Інтернет, відбувається для покращення демократичних процесів у демократичних країнах або країнах з устроєм, близьким до демократичного. На її думку, е-демократія зорієнтована на якісне підвищення рівня участі громадян у політичному житті, тобто на ініціативу «знизу» у керуванні державою.

Ідея збільшення та розширення форм політичної участі через використання громадянами електронних засобів чи ІКТ є стрижнем концепції інформаційної демократії. Політична участь можлива у двох вимірах – «потенціальна» й «актуальна». Для збереження демократії важливо, щоб перший стан переходив у другий.

Мережа Інтернет створює для громадян реальні можливості для розширення їх безпосередньої участі в політичних процесах. Як доводять науковці, світові практики залучення громадян до громадської та політичної участі через Інтернет у цілому й соціальні медіа зокрема (Філіппіни, 2001 р.; Іспанія, 2004 р.; США, 2008 р.; «Арабська весна», 2010–2011 рр.) продемонстрували, що віртуальний комунікативний простір є одним із сприятливих середовищ формування громадянської ідентичності

і має потужний потенціал суспільної самоорганізації, який може бути успішно використаний для зміцнення громадянського суспільства, а також у політичних цілях – впровадженні масштабних змін у країні (Зуйковська, 2014, с. 273). Інтернет є тим засобом, який дає змогу найоперативніше отримувати необхідну інформацію, тому його роль у формуванні політичних симпатій та активізації політичної участі громадян постійно зростає. Можна констатувати, що сьогодні в українському суспільстві активно використовуються засоби інтернет-комунікації, у тому числі і для здійснення політичної комунікації. За даними всеукраїнського опитування (за виключенням окупованих територій) проведеного КМІС у вересні-жовтні 2024 р. серед дорослих жителів віком від 18 років, 85,4% опитаних користуються інтернетом хоча б раз на тиждень, з них 77,6% від трьох годин на день. За останні 3 роки даний показник зріс більше ніж на 5%. Взагалі не використовують 10,2% опитаних українців (78% українців щодня користуються інтернетом..., 2025). Отримані дані свідчать про наявність доступу населення до інформаційно-комунікаційних технологій, який є необхідною умовою демократизації суспільства, розвитку громадянських ініціатив, самоорганізації людей, для переважної більшості громадян України.

Результати восьмої хвили соціологічного дослідження щодо реформи місцевого самоврядування та децентралізації (осінь 2024 р.) засвідчують, що порівняно з осінню 2022 р. реформа місцевого самоврядування на принципах децентралізації для збільшення повноважень, ресурсів і відповідальності на місцях залишається актуальною для 77,3% респондентів (у 2022 р. – 76,5%) (Багаторівневе врядування в Україні..., 2024). Тобто маємо високу оцінку населенням даної реформи. Це ж опитування засвідчує, що 61% респондентів з початку повномасштабної війни брали участь у різних заходах громадської активності: підтримка Сил оборони, петиції, вирішення проблем місцевого значення тощо.

Опитування, проведене соціологічною службою Центру Разумкова у вересні 2023 р., показало, зростання рівня інтересу до політики після початку широкомасштабної агресії Росії. За даними цього дослідження, зараз «дуже» або «скоріше» цікавляться політикою більшість (61,8%) респондентів, не цікавляться – 34,8% (Громадяни і політика..., 2023).

Для порівняння, за даними міжнародного дослідження ESS-2005, у 2005 р. після «Помаранчевої революції» Україна посідала перше місце в Європі за рівнем інформаційної залученості до політичного життя, третє – за часом, що його громадяни витрачають на читання політичних новин у газетах, та перше місце – за часом, який громадяни присвячують перегляду політичних теленовин та передач. Проте вже у 2007 р. цей показник значно знизився (Бекешкіна, 2008). У грудні 2014 р. результати соціологічного опитування зафіксували черговий сплеск зацікавленості українських громадян політикою: 82,5% загалом цікавляться політикою: 70% – цікавляться певною мірою, 12,5% – дуже цікавляться політикою. Решта – 17,5% – не цікавиться політикою взагалі (70% українців..., 2015). Тобто це свідчить про історично-ситуативний та піковий характер інтересу українців до політичних подій у моменти політичної нестабільності.

Щодо джерел інформації, то можна констатувати перехід від ситуації домінування телебачення і декількох каналів до переважання інтернет-джерел і значної фрагментації медіа ландшафту. Так, 44% зараз отримують інформацію з телеграм-каналів, 43% – з телебачення (більш старші респонденти), 36% – з YouTube-каналів, 34% – з новинних інтернет-видань. Інші опитування КМІС показують, що серед тих же телеграм-каналів немає однозначних лідерів, а респонденти називають сотні чи тисячі різних каналів. Водночас серед респондентів є запит на швидку та лаконічний формат викладу інформації (з короткими текстами чи відео) (Дослідження громадської думки для консультативної місії Європейського союзу в Україні, 2025).

Науковиця А. Митко зазначає, що перспективи оновлення змісту політичної участі громадян у трансформаційних політичних процесах, їх наближення до демократичних стандартів і процедур лежать, у площині консультативної моделі інформаційної демократії (Митко, 2016 с. 275).

Проте, як зауважує В. Крижанівська, не всі науковці виражають оптимізм щодо взаємозв'язку форм залученості та сутності політичної участі, зокрема її мотиваційної складової. Авторка наводить позицію англійської фахівчині з політології П. Норіс, яка вважає що укорінення ІКТ не стає гарантією забезпечення безпосередньої демократії, оскільки не змінює ступінь залученості громадян: нові онлайн-практики політичної участі посилюють вже активних громадян, і в той же час не змінюють поведінку чи мотивацію аполітичних громадян (Крижанівська, 2021, с. 84).

Формою організації державного управління із застосуванням спектру ІКТ є електронне урядування, що передбачає різні інструменти для його здійснення. Інструментами для підвищення політичної участі громадян є електронні консультації, електронні петиції, електронне голосування.

Як показує практика, в Україні е-консультації застосовуються, як правило, в основному місцевими радами, переважно міст, які є обласними центрами, що пояснюється наявністю відповідної ресурсної (наявні технічні можливості веб-сайту ради) й організаційної спроможності. Відповідно

до нормативних документів е-консультації проводяться у формі електронного опитування, електронного оприлюднення пропозиції з можливістю коментування та внесення власних коментарів та електронного обговорення проекту акта органу місцевого самоврядування (Консультації з громадськістю..., 2020, с. 37). Перешкодою до широко застосування даного інструменту є та умова, що брати участь в е-консультаціях, е-опитуваннях можуть члени територіальної громади, які авторизуються на веб-сайті місцевої ради у відповідний спосіб – або через електронний цифровий підпис (ЕЦП), або Bank ID, або Mobile ID, що зменшує репрезентативність і з точки зору участі в них усіх верств населення, оскільки не всі громадяни (люди похилого віку, малозабезпечені особи та ін.) мають відповідні можливості.

Кращими практиками у 2019 р. регулювання інструментів громадської участі на місцевому рівні у форматі е-консультацій, за даними проекту Ради Європи «Сприяння участі громадян у демократичному процесі прийняття рішень в Україні», визначено міста Тернопіль, Хмельницький, Дрогобич, Обухів.

Електронні петиції є найсучаснішою технікою консультативної моделі інформаційної демократії, дієвим демократичним інструментом. Е-петиція як особлива форма комунікації між громадськістю й владою уможливають висунення колективних вимог, як правило, має політичне забарвлення та викликає певний соціальний резонанс. Адресатами звернення громадян в Україні можуть бути Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, орган місцевого самоврядування «через офіційний веб-сайт органу, якому вона адресована, або веб-сайт громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронної петиції» відповідно до ст. 23-1 Закону України «Про звернення громадян» (Про звернення громадян, 2025).

Проаналізуємо електронні петиції, що надійшли до офіційного інтернет-представництва Президента України (Електронні петиції, 2025). Спеціальний розділ для е-петицій на сайті голови держави почав працювати 29 серпня 2015 р. відповідно до Указу Президента України від 28 серпня 2015 року № 523/2015 «Про Порядок розгляду електронної петиції, адресованої Президенту України» (Про Порядок розгляду електронної петиції..., 2015). З 29 серпня 2015 р. і до 07 липня 2025 р. було зареєстровано майже 250 тис. петицій, лише понад 1000 з яких набрали необхідну кількість (не менш як 25 тисяч протягом не більше трьох місяців з дня оприлюднення) підписів громадян та отримали відповідь. Більшість петицій з відповіддю набрали до 30 тисяч голосів. Таким чином, той факт, що лише 0,4% оприлюднених петицій на президентському сайті відповідали кількісним умовам голосування громадян, з одного боку, свідчить про те, що даний інструмент не набув широкої популярності серед українських громадян (але у відсотковому відношенні тут є позитивна тенденція – 0,2% у 2022 р.). З іншого боку, варто зауважити, що українським законодавством, на відміну від практики інших держав, не заборонено петиції жартівливого змісту. Більш того, за словами керівника Центру розвитку інновацій Києво-Могилянської академії С. Лобойка, петиції-жарти, як і інші звернення, опрацьовуються й у разі набрання ними потрібної кількості підписів отримують відповідь (Е-петиції..., 2015). Так, серед звернень до Президента України були зареєстровані петиції про реєстрацію партії «Дідовщина», легалізацію політичної проституції, укладення союзу з Галактичною Імперією, дозвіл на використання магії поза межами Хогвартсу та ін. Петиції про призначення Дарта Вейдера прем'єр-міністром України та призначення Тимошенко Ю. В. послом в Гондурас набрали більше 25 тис. голосів, на них, згідно чинного законодавства, була надана відповідь П. Порошенком. З початку повномасштабного вторгнення подано декілька петицій щодо повернення в Україну викраденого російськими окупантами єнота, один із авторів висунув пропозицію обміняти пам'ятник Катерині в Одесі на викраденого єнота із зоопарку в Херсоні, остання за три доби набрала 1/5 необхідної кількості голосів (Е-петиції..., 2015).

Якщо аналізувати за критерієм тематики петицій, то більше половини петицій не мали визначеної теми звернення. Серед представлених категорій найбільша кількість стосувалася діяльності Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, обороноздатності, суверенітету, міждержавних і міжнаціональних відносин, соціального захисту, транспорту (Електронні петиції, 2025). Найбільш актуальними останнім часом є петиції про присвоєння почесного звання Героя України.

Наявні петиції, що містять пропозиції щодо удосконалення самих електронних механізмів громадянської участі, для прикладу, про введення електронного голосування на виборах, удосконалення сервісу, збільшення функціоналу сторінки «електронні петиції», додати можливість голосування «проти» електронної петиції, додати в додаток «Дія» можливість створювати електронні петиції та ін.

На разі в Україні не застосовується інструмент е-голосування. Аналіз досвіду Естонії у цьому аспекті показує, що нашій державі у цьому заважає відсутність трьох умов: політичної консолідації, надійного інструменту електронної ідентифікації та достатнього ресурсного забезпечення. Крім того, в Україні ще є один стримуючий фактор у вигляді відсутності у переважної частини суспільства

довіри до самої процедури виборів, що пов'язано з неодноразовими фальсифікаціями, недосконалістю виборчого законодавства і виборчих процедур.

Варто розглянути такий аспект як роль інтернет-технологій у протестних рухах. Одразу відмітимо, що вона вагома, а саме: ІКТ забезпечують мобілізацію, внутрішню комунікацію, інформування про протестну діяльність, її координацію; консолідацію поглядів щодо ключових вимог протесту тощо (Мороз, 2020, с. 2). Електронні соціальні мережі, такі як Facebook і Twitter, відіграли важливу роль в організації протестів в Україні під час Революції гідності. Так, у Twitter використання хештегів, як-то #євромайдан, призвело до різкого зростання кількості відповідних твітів. Також комунікація здійснювалася за допомогою Facebook-Messenger і WhatsApp. У той період йшла поступова «цифровізація» громадянського суспільства, існуючі ініціативи можна було описати категорією «онлайн-активізм».

Як зауважують аналітики (Мороз, 2020, с. 18–19), «соціальні медіа та інструменти інтернету стали майданчиками для сотень низових ініціатив, які мобілізували сотні тисяч активних громадян по всій Україні та в усьому світі, зацікавлених в українських подіях». У той же час, «протести, інформування про які здійснювалося в соцмережах від їхніх безпосередніх учасників, сприяли зростанню популярності цих інтернет-платформ серед українських громадян. Євромайдан привів у соцмережі багатьох нових користувачів».

Погодимось з думкою дослідниці Т. Савельєвої, яка на основі певних критеріїв М. Кастельса, відносить «Революцію гідності» до так званих «ризомних» революцій, які у якості нового соціального руху з'являються у Інтернет-просторі, а потім «виходять» у фізичний (міський) простір, для побудови реальних мереж взаємодії (Савельєва, 2018, с. 145). До аналогічних висновків прийшли й дослідники (Kim, Ellison, 2022), які вказують на зв'язок політичної активної діяльності у соціальній мережі з політичною участю у реальному житті.

Вагому роль відіграють ІКТ і в сучасній війні росії проти України. Для прикладу, створені онлайн-карта бойових дій – DeepStateMap, яка діє в режимі реального часу і постійно оновлюється; інтерактивна онлайн-карта повітряних тривог по областях та територіальних громадах України. За підтримки Міністерства цифрової трансформації України створені мобільні застосунки: «Повітряна тривога», «єВорог» від Дія та ін. Поряд з Facebook і Twitter активного поширення набули YouTube, ТікТок, де поширюються відеофайли та йдуть онлайн-трансляції з зони бойових дій, з окупованих та деокупованих територій, відображаються волонтерські ініціативи, аналітичні виступи експертів тощо.

Використання ІКТ в процесі розвитку політичної участі громадян має як переваги, так і ризики. Перевагами є зняття просторово-часових обмежень (у будь-якому зручному місці та в будь-який зручний час), зменшення витрат часу на виконання політичних дій, поява нових політичних практик або альтернативних форм вже існуючим традиційним, мобілізаційний потенціал соціальних мереж («революція знизу»), виникнення горизонтальних взаємозв'язків. Низка дослідників припускають, що соцмережі та розширення використання практик онлайн-політичної участі, здатні знизити рівень абсентеїзму серед молоді (покоління Z) (Крижанівська, 2021, с. 86). До ризиків, у першу чергу, можна віднести проблему кібербезпеки, а також цифрової нерівності, оскільки є частка громадян, які не мають доступу до інтернету або потрібних інформаційно-цифрових компетентностей. Крім того, високий рівень анонімності у мережі теж несе певні потенційні ризики в процесі політичної участі громадян, оскільки анонімність дає можливість застосовувати негативні маніпулятивні технології, особливо у виборчому процесі.

Висновки. Розвиток ІКТ відіграє ключову роль у трансформації політичної участі громадян у сучасному суспільстві. Інструменти електронної демократії значно розширили можливості громадян впливати на політичні процеси, зробили політичну комунікацію більш доступною, швидкою й інклюзивною.

Інтернет та соціальні медіа сприяють мобілізації населення, формуванню громадянської ідентичності та розвитку нових форм політичної активності, зокрема серед молоді й малозалучених раніше груп населення. ІКТ також виступають ефективним інструментом у кризових ситуаціях, зокрема в умовах війни, забезпечуючи комунікацію, інформування й координацію дій.

Разом із тим, цифровізація політичної участі супроводжується низкою викликів: цифрова нерівність, обмежений доступ до технологій, кібербезпека, ризики маніпуляції громадською думкою та недостатній рівень цифрової грамотності окремих категорій громадян. Також важливо враховувати, що онлайн-інструменти активізують переважно вже політично залучених громадян, не охоплюючи ширші маси суспільства.

Отже, для ефективного використання потенціалу ІКТ у розвитку демократії необхідне вдосконалення нормативної бази, підвищення цифрових компетентностей населення, забезпечення рівного доступу до цифрових інструментів і посилення довіри до електронних форм участі. Лише за цих умов ІКТ зможуть стати справді потужним засобом посилення демократичного управління та громадянської активності в Україні.

Перспективою подальших наукових досліджень можуть бути розвідки щодо ефективності конкретних інструментів е-демократії: глибшого аналізу впливу окремих цифрових інструментів (електронних петицій, е-консультацій, цифрових платформ типу «Дія») на прийняття політичних рішень, а також вивчити рівень їх впливу на реальні зміни у державній політиці. Актуальним може бути дослідження поведінки та мотивації молоді (наприклад покоління Z) в онлайн-політиці. Перспективним є вивчення того, як цифрові технології підтримують політичну мобілізацію, самоорганізацію громад та управління в умовах війни, а також їх потенціал у процесах повоєнної відбудови і демократичного оновлення.

Zahlada V. Increasing citizen political participation as a result of the development of information and communication technologies

The article analyzes the impact of information and communication technologies (ICT) on the growth of citizen political participation in modern society. It emphasizes that digital tools – such as social networks, online petitions, electronic consultations, and other forms of e-democracy – expand citizens' opportunities to influence political processes, foster societal mobilization, enhance governmental transparency, and stimulate civic engagement.

The concept of political participation is explored in the context of representative and participatory democracy, with a particular focus on electronic participation as a tool for inclusive and open governance. The article examines Ukraine's experience in implementing ICT in political life, including trends in internet usage, the popularity of petitions, shifts in the information landscape, and civic activity during wartime.

Attention is given to both the advantages of digital participation – mobility, efficiency, accessibility, and the emergence of new communication channels – and its challenges, such as digital inequality, cybersecurity threats, anonymity, and manipulation. It is argued that ICT does not automatically ensure broad political involvement but serves as a powerful instrument for already active citizens. The study concludes by highlighting the need to develop digital competencies, improve the regulatory framework, and strengthen public trust in online democratic tools.

Key words: citizen political participation, information democracy, e-governance, information and communication technologies, social media, digital tools of e-democracy.

Література:

1. Багаторівневе врядування в Україні в умовах широкомасштабного російського вторгнення: звіт восьмого всеукраїнського соціологічного дослідження. (2024). Рада Європи. 119 с. URL: <https://rm.coe.int/coe-kiis-report-oct2024-ukr-f/1680b26e25>.
2. Бекешкіна, І. (2008, вересень). Політична залученість громадян. URL: <https://npu.edu.ua/images/fbfiles/files/12.pdf>.
3. Громадяни і політика: інтерес до політики, громадянська активність, політична освіта (вересень 2023 р.) / Разумков центр. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/gromadiany-i-polityka-interes-do-polityky-gromadianska-aktyvnist-politychna-osvita-veresen-2023r>.
4. Дослідження громадської думки для консультативної місії європейського союзу в Україні. (2023, вересень). URL: https://kiis.com.ua/materials/pr/20231026_r/AReport_PublicSurvey_EUAM_sept2023_ukr_public.pdf.
5. Е-петиції: популярна новація чи імітація діалогу? / BBC NewsУкраїна (2015, 20 листопада). URL: https://www.bbc.com/ukrainian/science/2015/11/151120_e_petitions_az.
6. Електронні петиції: офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://petition.president.gov.ua>.
7. Зуйковська, А. (2014). Соціальні мережі як середовище політичної комунікації. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Вип. 1(69). С. 272–280.
8. Климчук, В. Й. (2012). Політична участь громадян України як вияв антропологічного виміру свободи. *Політичний менеджмент*. № 4–5. С. 72–80.
9. Консультації з громадськістю і стейкхолдерами. Унормовуємо і впроваджуємо. Методично-практичні рекомендації з проведення органами місцевого самоврядування консультацій з громадськістю та заінтересованими сторонами (стейкхолдерами). (2020). URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/664/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1>

%87%D0%BD%D1%96_%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%96%CC%88.pdf.

10. Крижанівська, В. (2021). Цифровізація політичної участі: загрози та перспективи. *Грані*. Том 24. № 9. С. 82–90.
11. Малишенко, Л. О. (2009) Впровадження електронної демократії: концептуальні підходи та особливості процесу реалізації в Україні: автореф. дис. на здобуття н. ст. к. політ. н.: 23.00.02 – політичні інститути та процеси. Одеса. 29 с.
12. Митко, А. М. (2016). Застосування е-технік для взаємодії влади та громади. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*: збірник наукових статей. Т. 33–34. Чернівці. С. 274–283.
13. Мороз, В. (2020). Роль інтернет-технологій у розвитку продемократичних рухів: Кейси протестів в Україні 2013-2014 та Білорусі 2020 / ГО «Інтерньюз-Україна». 96 с.
14. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР. *Законодавство України* : база даних / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
15. Про Порядок розгляду електронної петиції, адресованої Президентові України: Указ Президента України від 28 серпня 2015 р. № 523/2015. *Законодавство України* : база даних / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523/2015#Text>.
16. Савельєва, Т. П. (2018). Суспільно-політичні рухи як чинник державотворення: політико-інституційний вимір: дис. на здобуття н. ст. к. політ. н.: 23.00.02 – політичні інститути та процеси. Харків. 214 с.
17. 70% українців так чи інакше цікавляться політикою, понад 12% «занурені в неї з головою», і тільки 17% громадян політика зовсім не цікавить / Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва». (2015, 24 лютого). URL: <https://dif.org.ua/article/70-ukrainsiv-tak-chi-inakshe-tsikavlyatsya-politikoyu-ponad-12-zanureni-v-nei-z-golovoyu-i-tilki-17-gromadyan-politika-zovsim-ne-tsikavit>.
18. 78% українців щодня користуються інтернетом від трьох годин – опитування KMIC. (2025, 29 січня). URL: <https://mediamaker.me/78-ukrayincziv-shhodnya-korystuyutsya-internetom-vid-troh-godyn-opytuvannya-kmis-15278/>.
19. Bynner, J. & Heinz, W. R. (2021). *Youth Prospects in the Digital Society: Identities and Inequalities in an Unravelling Europe*. London : Policy Press. 178 p.
20. Castells, M. (2010). *The Power of Identity. The Information Age: Economy, Society and Culture, Vol. II*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd. 538 p.
21. Divjak T. Public Participation in Decision-making: International Review of Legislative Framework with a set of best practices. NTIOS, December 2014. P. 45–53.
22. Kim, D. H., & Ellison, N. B. (2022). From Observation on Social Media to Offline Political Participation: The Social Media Affordances Approach. *New Media & Society* 24(12). P. 2614–2634.
23. Ohme, J. (2019). When Digital Natives Enter the Electorate: Political social media use among first-time Voters and its effects on Campaign Participation. *Journal of Information Technology & Politics*, 16(2). P. 119–136.

Стаття надійшла до редакції 17.07.2025

Рекомендована до друку 31.07.2025

Опублікована 17.11.2025